KAVAND
10.09.2026

SELETUSKIRI

regionaal- ja põllumajandusministri määruse „Põllumajandusministri 27. augusti 2009. a määruse nr 91 „Nõuded lamba ja kitse pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta“ muutmine“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Regionaal- ja põllumajandusministri määruse „Põllumajandusministri 27. augusti 2009. a määruse nr 91 „Nõuded lamba ja kitse pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta“ muutmine“ eelnõu on välja töötatud loomakaitseseaduse § 3 lõike 4 punkti 1 ning Vabariigi Valitsuse 8. mai 2001. a määruse nr 161 „Volituste andmine loomakaitseseadusest tulenevate õigusaktide kehtestamiseks” punkti 4 alusel.

Põllumajandusministri 27. augusti 2009. a määruse nr 91 „Nõuded lamba ja kitse pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta“ (edaspidi *määrus nr 91*) muutmise vajadus tuleneb Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu (edaspidi *ELKL*) poolt tehtud ettepanekust viia määrus vastavusse praktikas toimuvaga ning muuta seda üheselt arusaadavamaks ja selgemaks. Esimesed kirjalikud ettepanekud saabusid ELKL-i esindajalt Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile (edaspidi *REM*) 12. mail 2025[1] halduskoormuse tasakaalustamise reegli[2] rakendamiseks seoses loomakaitseseaduse ja veterinaarseaduse muutmise seaduse eelnõusse[3] (edaspidi *LoKS*) tehtud muudatusettepanekutega. Vastavalt ELKL-i poolt tehtud ettepanekutele otsustati LoKS-i muutmisega olemasolevat halduskoormust vähendada sellisele loomapidajale, kes tegeleb lamba või kitse pidamisega, ning leevendada põllumajandusministri 27. augusti 2009. a määruses nr 91 „Nõuded lamba ja kitse pidamise ja selleks ettenähtud ruumi või ehitise kohta“ sätestatud ülemäära koormavaid loomapidamisnõudeid. Lamba- ja kitsekasvatussektorilt saadi ettepanekud ning määruse muutmist käsitlevate töögruppide tööd alustati 2025. aasta sügisel.[4]

Eestis on 2. juuli 2026 seisuga Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (edaspidi *PRIA)* andmetel 44 141 lammast ja 2615 kitse.[5] ELKL-i kodulehel 26. veebruaril 2024 avaldatud artikli alusel oli 20. veebruari seisuga Eestis 50 623 lammast, lambakasvatajaid 1568 ja kitsi 3577 ning kitsepidajaid 445.[6] Eesti Maaülikooli kokkuvõttes „Lambakasvatus Eestis“ on näha, et lammaste ja kitsede arv on olnud väga kõikuv ka minevikus ja nende hinnangul on tabelis 1 nähtav tõus seotud lihahinna kokkuostu hinnaga.[7] Selles kokkuvõttes on viimane arvukust kajastav aasta 2007, kus lammaste ja kitsede arv on 66 000.

---

[1] Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu e-kiri Kadri Kaugerannale, 12.05.2025
[2] Justiits- ja digiministeeriumi koduleht. Halduskoormuse tasakaalustamise reegli rakendamise juhis, 12.05.2025 Halduskoormuse tasakaalustamise reegli rakendamise juhis.pdf
[3] Loomakaitseseaduse ja veterinaarseaduse muutmise seadus 899 SE https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0c991fe4-2393-4ca6-a71d-38bb508f686f/loomakaitseseaduse-ja-veterinaarseaduse-muutmise-seadus/
[4] Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi e-kiri Eesti lamba- ja kitsekasvatajatele, viida number: 7.1-2/2013-1
[5] https://www.pria.ee/sites/default/files/aruanded/Pollumajandusloomade_registri_statistilised_andmed_hetkeseisuga.pdf
[6] https://lammas.ee/eesti-lammaste-arv-on-vahenenud-drastiliselt/

[7] https://s3web.emu.ee/emuweb/emuweb/s3fs-public/2025-04/Lambakasvatus%20Eestis.pdf

Lammaste ja kitsede arvukust on viimastel aastatel mõjutanud kliimamuutused, mis tõstavad näiteks sööda hinda, sest selle tootmine on keerulisem. Kliimamuutuste tõttu on Euroopa põhjapoolsetes riikides hakanud levima seni vaid lõunas tuvastatud haigustekitajad ja haigused nagu erinevad parasiidid ja lammaste katarraalne palavik ehk sinikeel. Erinevate loomapidajatega suheldes on selgunud, et oodatust suurem mõju oli loomapidamisele ka COVID-19 haigus ja sellega seotud piirangud aastal 2020. Isoleeritus, muudatused tarnetes ja teadmatus viis mitmete loomapidajate tegevuse lõpetamiseni. Täiendavalt mõjutavad kütuste, väetiste ja sööda hindu ka geopoliitilised kriisid nagu 2022. aastal Ukrainas alanud sõda ja 2026. aastal alanud Iraani sõda. Eestis muserdab lambapidajaid lisaks sellele ka sagenenud hundirünnakute arv[8], ebapiisav majanduslik kompensatsioon hundirünnaku korral ning väikesed loomapidamistoetused võrreldes teiste põllumajandusloomadega. Põllumajandus- ja Toiduameti (edaspidi *PTA*) hinnangul on Eestis tegutsevad lamba- ja kitsekasvatajad loomade heaoluga väga arvestavad ja üldiselt vastavad nende loomakasvatusettevõtted ka hetkel kehtiva määruse nõuetele. Teisalt on sektori esindajad palunud muuta määrust selgemaks ja eemaldada sealt sätted, mille sisuline täitmine ei ole võimalik, näiteks ei tohi lammas karjamaal määrduda. Määruse muutmise eesmärk on parandada looma heaolu, muuta nõuded selgemaks ja ajakohasemaks, et viia need paremini kooskõlla tänapäevase loomakasvatuse praktikaga.

Eelnõu koostamise käigus on tehtud koostööd ja kohtumisi erinevate sektorite esindajatega. Esimene ELKL-i poolt tehtud muudatusettepanekute arutelu toimus 15. oktoobril Utemaa OÜ-s, kus osales ELKL-i juhatus ning arutati nende poolt tehtud kirjalikke ettepanekuid. 12. veebruaril 2026 toimus esimene arutelu PTA-ga pärast esimeste ettepanekute analüüsi. Arutelu eesmärk oli saada ülevaade suurimatest lamba ja kitse heaolu puudutavatest probleemidest ning arutada REM-ile saabunud ettepanekuid. 31. märtsil saadeti välja kiri kohtumisettepanekuks ja sektoriga tutvumiseks erinevatele Eesti lamba- ja kitsekasvatajatele ning lepiti kokku külastused vastanud kasvatajatega. Ettevõtjatega kontakteerudes lähtuti eesmärgist külastada erinevat tüüpi ja erineva suurusega loomapidajaid, et saada parim võimalik ülevaade sektori praktikatest. Eelnõu väljatöötamisel kaasati vastavalt võimalustele lisaks teisi organisatsioone ja loomapidajaid, kes ei ole ELKL-i liikmed. Külastuste kohta on toodud info seletuskirja punkti 7 tabelis 1.

Lisaks toimus Hallimäe Talus (MTÜ Maavillane) kohtumine REM-i erinevate osakondade ja lambakasvatajatega 2. aprillil 2026, kus anti ülevaade konkreetsest talust ja selle toimimisest ning arutati erinevatel sektorit puudutavatel teemadel. Pärast kohtumisi toimus kõikide ettepanekute analüüs vastavalt erinevate kasvatajate külastamise käigus saadud teadmistele ning arutelu viimase versiooni üle PTA-ga 28.05.2026. Viimane kohtumine seoses määruse sõnastusettepanekutega toimus ELKL-i esindajatega 25. juunil 2026.

Määruse eelnõu ja seletuskirja koostas Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi toiduohutuse osakonna loomaheaolu valdkonna nõunik Hedvig Liblikas (5697 2207, hedvig.liblikas@agri.ee). Eelnõule tegi juriidilise ekspertiisi õigusosakonna nõunik Katrin Tuula (5693 9897, katrin.tuula@agri.ee). Keeleliselt toimetas eelnõu õigusosakonna peaspetsialist Leeni Kohal (5698 3427, leeni.kohal@agri.ee).

[8] https://www.err.ee/1609506337/kliimaministeerium-ei-toeta-lambaid-rundavate-huntide-kohapeal-tapmise-ideed

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Määruse eelnõu koosneb kahekümne üheksast punktist. Muudatused tehakse kõikides määruse nr 91 paragrahvides. Muudatuste eesmärk on viia määrus paremini kooskõlla tänapäevase loomakasvatuse praktikaga, sõnastada loomapidamisnõuded täpsemini ja selgemalt ning parandada loomade heaolu.

Eelnõu punktides 1 ja 2 muudetakse § 2 lõikeid 1 ja 2. Muudatuse eesmärk on asendada paragrahvi tekstis sõnad „tervise kontrollimine“ sõnadega „tervise ja käitumise jälgimine“. Loomapidaja peab tagama looma tervise ja käitumise jälgimise vähemalt üks kord päevas. Tema ülesandeks on jälgida lammaste ja kitsede üldist tervist ning kui mõnel loomal täheldatakse probleemi, tuleb seda looma täiendavalt kontrollida. Lõikes 2 kohustatakse loomapidajat lamba ja kitse tervise ja käitumise jälgimisel tähelepanu pöörama looma anatoomilistele ja füsioloogilistele näitajatele, pidades silmas loomaliigile omaseid käitumisharjumusi.

Tervise ja käitumise jälgimine karjas olevate loomade puhul on selgem ja paremas vastavuses sellega, kuidas loomapidaja karja hindab. On oluline, et kari vaadatakse üle ja otsitakse kõrvalekaldeid loomade käitumise osas – ega ei tuvastata mõnda lonkavat looma, karjast eraldunud looma või mõnda haigustunnustega looma. Karja tervise ja käitumise jälgimise puhul peab seda teostav isik teadma, milline on terve loom ja millised kõrvalekalded vajavad täiendavat tähelepanu. Juhul, kui tuvastatakse ebanormaalne olek või käitumine, tuleb konkreetset looma eraldi põhjalikult kontrollida ning vajadusel kaasata veterinaararst, et tuvastada käitumismuutuste põhjus. Ühtlasi on selline sõnastus paremini kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/429 loomataudide kohta, millega muudetakse teatavaid loomatervise valdkonna õigusakte või tunnistatakse need kehtetuks (loomatervise määrus) (ELT L 84, 31.03.2016, lk 1–208), artiklist 24 tuleneva ettevõtja jälgimiskohustusega.

Eelnõu punktis 3 muudetakse § 2 lõiget 4, mis näeb ette haigestunud või vigastatud lamba või kitse aitamise ja ravimise toimingud.

Kehtiva määruse nr 91 kohaselt peab haigestunud või vigastatud lammas või kits saama vajalikku ravi. Täpsustatud sõnastus näeb ette, et looma ei tohi jätta abitusse seisundisse ja talle tuleb tagada vajalik ravi. Lõiget täiendatakse lühema ja selgema lausega, mis kohustab looma ravimise või muude veterinaarsete menetluste teostamise vajaduse korral pöörduma veterinaararsti poole. Lambad, rohkem kui kitsed, on karjaloomad ja sõltuvalt lambatõust võivad nad veeta terve suve karjamaal, mis ei pruugi alati asuda loomakasvatusettevõtte lähedal. Kuigi omanikul või näiteks loomakasvatusjuhil on kohustus loomi jälgida, võivad vigastused tekkida ka teistel hetkedel. Sõltumata sellest, kes haigestunud või vigastatud looma näeb, ei tohi seda looma jätta abitusse seisundisse. LoKS § 4 lõige 1 näeb ette, et looma abitusse seisundisse jätmine on looma suhtes lubamatu tegu. Sellisest loomast tuleb teavitada esimesel võimalusel loomapidajat. Kui ei ole selge, kellele loom kuulub, tuleks sellisest loomast teavitada PTA-d, kes omakorda saab teavitada loomapidajat. Isik, kes ei ole loomapidamisega seotud, ei pea minema haigestunud või vigastunud looma ise ravima, aga võimalusel on isikul kohustus teavitada loomapidajat.

Lause „Kui loomapidaja või looma pidamisega vahetult tegeleva isiku antud esmaabi ei ole tulemuslik, võtab loomapidaja või looma pidamisega vahetult tegelev isik viivitamata ühendust veterinaararstiga, kes otsustab edasise tegevuse“ muudetakse, sest keeld jätta looma abitusse seisundisse ja tagada loomale vajalik ravi kehtib laiemalt ja hõlmab endas vajadusel esmaabi

andmist. Ravimise vajaduse korral on ka edaspidi kohustus pöörduda veterinaararsti poole, aga realistlikult ei pruugi see alati olla võimalik. Arvestades veterinaararstide vähesust Eestis[9], siis ei ole alati võimalik viivitamatult veterinaariga kontakti saada, eriti nädalavahetusel ja öötundidel. Lammaste ja kitsedega tegelevaid veterinaararste, kes teavad rohkem nende loomaliikide meditsiinist, on Eestis alla viie ja sissejuhatuses toodud PRIA statistikast lähtudes võib tinglikult öelda, et üks veterinaar peab ravima 10 000 looma. Täiendavalt on kehtiva § 2 lõike 4 teise lause sõnastuses veterinaararstil kohustus otsustada edasine tegevus, mille täitmine praktikas on probleemne ning mida ei ole võimalik nõuda. Esimese põhjusena saab välja tuua fakti, et tänapäeva veterinaarmeditsiin on väga võimekas ning enamus olukordades on võimalus looma ravida. Tuleb meeles pidada, et tegemist on põllumajandusloomadega ning igas olukorras ei ole ravi loomapidajale kättesaadav, kas asukoha või ravivõimaluste kalliduse kui ka vähesuse tõttu. Raskusi sellele nõude kohaldamisele seab ka veterinaararsti kohustus otsustada edasine tegevus, kuna tihti konsulteeritakse veterinaararstiga läbi telefoni. Veterinaararstile nii kaaluka otsuse jätmine ilma looma nägemata ei ole eetiline ega õigustatud. Uus sõnastus kohustab loomapidajat toetuma veterinaarsele pädevusele ja ravimise vajaduse korral on ainus pädev isik loomapidajat nõustama veterinaararst. Kui tegemist on lihtsasti ravitava haiguse või vigastusega, määrab veterinaararst ravimid ja raviskeemi ning juhendab loomapidajat looma ravima. Kui olukord on keerulisem, peavad loomapidaja ja veterinaararst lähtuma võimalikest parimatest ravivariantidest ja looma heaolust. Kui olukord on lootusetu, näiteks kiskja rünnaku tagajärjel, on tähtis, et loom ei kannataks, aga otsuse saab teha loomapidaja ilma liigselt aega viivitamata.

Eelnõu punktis 4 täiendatakse § 2 lõikega 5, mis näeb ette haigestunud või vigastatud looma eraldamise aedikusse või veterinaararsti korraldusel kohustuse eraldada loom liigikaaslastest. Kehtivas määruses oli sarnane nõue sätestatud § 2 lõike 4 kolmanda lausena, mis kohustas vajaduse korral haige või vigastunud looma eraldama teistest loomadest, paigutades ta eraldi ruumi, kus on kuiv allapanu.

Arvestades seda, et lammas ja kits on karjaloomad, kasutatakse praktikas selleks eraldi eraldusaedikuid, mis asuvad karjaga samas ruumis, teinekord isegi samas aedikus. Haigestunud või vigastunud loomale põhjustab eraldi ruumi paigutamine stressi ja see ei aita tema paranemisele kaasa. Seetõttu tuleb loom paigutada karja juurde, aga teatud olukordades on ta vajalik paigutada eraldi aedikusse, näiteks lonke korral. Alati ei ole vajalik isegi looma eraldi paigutamine, vaid piisab looma markeerimisest põhikarjas, näiteks mastiidi korral.

Erand looma täielikuks eraldamiseks liigikaaslastest on vajalik sätestada nakkushaiguste leviku tõkestamiseks, et kaitsta karja teisi isendeid. Kuna see mõjutab looma heaolu oluliselt, peab infektsioonhaiguse kahtluse korral olema selge veterinaari korraldus, mis võib olla ka suuline. Kuiva allapanu nõuet eraldusaedikus reguleeritakse eelnõu kohaselt määruse § 5 lõikes 4.

Eelnõu punktis 5 täiendatakse § 3 lõike 1 sõna „desinfitseerida“ sõnadega „mida on võimalik”. Kehtiva sõnastuse kohaselt peavad ruum või ehitis ning vahendid ja seadmed olema sellisest materjalis, mida on kerge puhastada ja desinfitseerida. Lamba- ja kitse pidamiseks mõeldud aedikud ja seadmed, nagu söödakohad, võivad praktikas olla ehitatud materjalist, mida on kerge desinfitseerida. Teisalt kasutatakse loomadega kokkupuutuvates elementides ka palju puitu, mille desinfitseerimine pole väga kerge. Sõnad „mida on kerge desinfitseerida“ on mõistlik asendada sõnadega „mida on võimalik desinfitseerida“, sest kõik elemendid peavad olema desinfitseeritavad, aga mitte tingimata kergesti.

[9] https://www.err.ee/1609424791/eestis-on-puudu-sadu-loomaarste

Eelnõu punktis 6 muudetakse § 3 lõigete 2 ja 3 sõnastust. Paragrahvi 3 lõiget 2 täiendatakse sõnaga „aedik“ ning muudetakse lõike lõpu sõnastust, millega nähakse ette, et ruumi erinevad elemendid peavad olema ehitatud nii, et need ei saaks põhjustada loomale vigastusi. Kehtiva sõnastuse kohaselt peab olema vigastumine välistatud. Arvestades lammaste ja kitsede iseloomu, uudishimu kui ka allumatust inimese käskudele, ei ole võimalik alati ka pealtnäha loomakindlate elementide puhul vältida loomade vigastumist. Sätte mõte, et ükski loomaga kokku puutuv element ei tohi loomale ohtlik olla ega teda vigastada, on uue sõnastusega paremini välja toodud.

Paragrahvi 3 lõike 3 sõnastust muudetakse, et tagada eraldatud loomale võimalus tajuda liigikaaslasi. Kehtiva sõnastuse kohaselt peab loomal olema võimalik näha ja tunda liigikaaslasi, mis on praktikas tekitanud raskusi. Võimalus eraldada loom liigikaaslastest veterinaararsti ettekirjutusel on sellest lõikest eemaldatud ja eelnõu kohaselt lisatud § 2 lõikesse 5, mis on sobilikum, sest §-s 2 käsitletakse lamba ja kitse tervist ning tervise kontrollimist.
Eesti Keele Instituut (edaspidi *EKI*) määratleb tajumist kui tegelikkuse vahetult tunnetamist ja meeltega vastu võtmist, vaistlikult aru saamist.[10] „Tundma“ seevastu on EKI käsitluse kohaselt aistingu füüsiline vastu võtmine, kuigi ka näiteks puudutuse tajumine.[11] Koos nõudega, et loom tuleb eraldada selleks ette nähtud aedikusse, on sobilikum kasutada sõna „tajuma“. Sellised aedikud peaksid võimaldama ka nägemist, kas aediku piirete vahelt või tagajäsemetele tõustes. Siiski ei saa tagada võimalust, et loom näeb oma liigikaaslasi kogu aeg, sest madala aedikuga kaasneb võimalus tal sealt üle hüpata ning aedik ei taga oma eesmärki. Lõiget on täiendatud ka sõnadega „ealiste iseärasuste tõttu“, mille all peetakse silmas näiteks jäärasid, kes peavad põhikarjast eraldatud olema. Täiendavalt kuuluvad siia alla loomad, kes mingil põhjusel peavad olema põhikarjast eemaldatud, näiteks karjas tekkinud konflikti korral. Selline eraldamine on soovituslik siiski ajutiselt ja loomapidaja kohustus on tagada kõikide loomade heaolu võrdselt.

Eelnõu punktis 7 tunnistatakse kehtetuks § 3 lõige 4, mis näeb ette nõuded lamba ja kitse pidamisele rühmas. Samasisuline norm sätestatakse eelnõu kohaselt määruse nr 91 §-s 7, milles käsitletakse lamba ja kitse pidamise nõudeid. Selline struktuurne muudatus ja ümberpaigutamine on vajalik, et lamba ja kitse pidamise nõuded oleksid paigutatud loogiliselt ja ülevaatlikult ühte paragrahvi.

Eelnõu punktis 8 täiendatakse § 3 uue lõikega 6, mille kohaselt keelatakse elektripiitsa kasutamine ükskõik millise lamba või kitsega seotud toiminguks. Kehtiva sõnastuse (§ 11 lg 4) kohaselt on elektripiitsa kasutamine teatud tingimustel loomade ajamisel lubatud ja sätestatud karjatamist reguleerivas paragrahvis. Edaspidi on elektripiitsa kasutamine keelatud. Absoluutse keelu tõttu sobib see säte paremini määruse nr 91 paragrahvi 3 juurde, kus reguleeritakse nõudeid vahenditele ja seadmetele.

Eelnõu punktis 9 tunnistatakse § 4 lõige 5 kehtetuks ja norm viiakse § 11 lõikesse 3^1. Kehtetuks tunnistamine on kavandatud, sest nõuded väliaediku piiretele seonduvad loomade karjatamisega ning sobivad seetõttu paremini § 11 juurde, milles reguleeritakse lamba ja kitse karjatamist.

Eelnõu punktis 10 lisatakse § 5 lõike 4 aedikute loetellu ka eraldusaedik, milles tuleb tagada küllaldases koguses kuiv allapanu.

---

[10] https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/tajuma
[11] https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/tajuma

Eelnõu punktis 11 muudetakse ja täpsustatakse § 6 lõike 3 teise ja kolmanda lause sõnastust, milles on sätestatud nõuded lamba ja kitse pidamise ruumi valgustuse kohta.
Lammas ja kits peavad saama piisavalt valgust, mida võib neile tagada piisava päevavalgusega ehitises või neid karjatades. Kas valgustus on piisav, sõltub väga palju ehitisest ja selles kasutatud materjalidest kui ka aastaajast. Kui loomulikku valgustust pole võimalik tagada, peab seda tagama kunstlikult ja vähemalt kaheksa tundi ööpäevas, võimaluse korral loomuliku valgustusega kombineerides. Eesti pimedas talves siseruumis lammast või kitse pidades tuleb arvestada teatava täiendava valgustusega ning selle loomadele tagama. See on eriti oluline vanemates ehitistes, kus on tihti väiksed aknad ja valgust vähe ka suvel. Kunstlik valgustusperiood peab olema samuti seotud päevarütmiga, aga võib erineda erinevatel eesmärkidel peetavate lammaste puhul. Lamba paljunemistsükkel on seotud päeva pikkuse ja valgusega, millega on loomapidajal oluline arvestada.[12]

Eelnõu punktis 12 täpsustatakse § 7 lõikes 2 nõudeid poegimiseks ette nähtud ruumi või ala kohta.
Loomale tuleb tagada poegimiseks piisavalt ruumi, mistõttu täpsustatakse poegimisruumi või poegimisala nõudeid poegiva looma kohta, kuigi see pole täiuslik lahendus. Nii kits kui ka lammas eelistavad olla eraldi ja rahulikult, puhtas keskkonnas ja peaksid saama valida sobiva koha vastavalt individuaalsele eelistusele. On pidamisettevõtteid, kus selline ala tagatakse looma karjast eraldamisega poegimisalale, aga on ka uuringud, mis seostavad emaslooma karjast eraldamist vahetult enne poegimist suurenenud stressiga loomale.[13] Lähtuvalt loomapidaja kogemusest ja võimalustest, tuleb otsus langetada võimaliku parima variandi kasuks, tagades poegivale loomale piisavalt ruumi.

Eelnõu punktis 13 jäetakse § 7 lõikest 4 välja tekstiosa, mis kehtestab nõuded rühma suuruse tiinete loomade rühmas pidamise korral. Tiinetele loomadele jäiga rühma suuruse kehtestamine ei ole mitmel põhjusel parim praktika. Esiteks toimub kitsede ja lammaste paaritamine jäära või soku rühma viimisel ning tiinestusajad on loomadel erinevad. Eestis on varajane tiinuse tuvastamine ultraheliga mitmetel põhjustel veel vähe levinud praktika, seega üldiselt tuvastab looma tiinuse loomapidaja alles tiinuse lõpus. Arvestades karja suurust ja loomade omavahelist sotsialiseerimist, tekivad karjas suhtlevad grupid ning toimib karja hierarhia ja selline meelevaldne rühma lõhkumine tekitab loomades stressi. Täiendavalt ka eelmises lõikes toodust, võib tekitada rühmade lõhkumine ja kunstlik muutmine enne poegimist veel täiendavat stressi emasloomale. Teisalt on oluline rühma korrigeerida, olenemata loomade tiinusest, ja selleks täiendatakse eelnõu kohaselt määrust § 7 lõikega 7.

Eelnõu punktis 14 tunnistatakse kehtetuks § 7 lõige 5, mis kohustab loomapidajat võtma meetmeid, et kaitsta looma kiskja rünnaku eest. Tegemist on struktuurse muudatusega. Sarnase sisuga täpsustatud norm lisatakse lamba- ja kitse karjatamist käsitlevasse paragrahvi (§ 11 lg 8), kuhu see sisuliselt paremini sobib.

Eelnõu punktis 15 muudetakse § 7 lõiget 6, et tagada lammaste ja kitsede pidamine rühmas, sest tegemist on karjaloomadega. Uus sõnastus ühendab kaks varasemat sätet, rõhutades, et lammas ja kits on karjaloomad ning neid ei tohi pidada üksikult. Siiski tuleb arvestada ka inimestega, kellel on majapidamises üks lammas või kits. Rõhutame, et lammast ega kitse ei peaks pidama üksinda ja juhul, kui see on möödapääsmatu, tuleb talle tagada piisav sotsialiseerumine. Looma heaolu tagamiseks tuleb talle tagada sotsialiseerimine mõne teise sobivasse liiki kuuluva loomaga, näiteks veistega või pidada lammast koos kitsedega ja

[12] https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4405450/
[13] https://link.springer.com/content/pdf/10.1186/s40462-023-00404-2.pdf

vastupidi. Jäetakse võimalus paigutada loom veterinaararsti korraldusel üksi eelnõus kavandatud § 5 lõikes 2 toodud põhjusel. Kehtivas sõnastuses on lisaks kohustus teostada üksinda peetavale loomale ülevaatust tihedamini, aga see ei asenda sotsiaalset kontakti ja on seetõttu eelnõu kohaselt § 7 lõikest 6 välja jäetud.

Eelnõu punktiga 16 täiendatakse § 7 lõikega 7, mis näeb ette olukorrad, kus rühmas peetavate lammaste ja kitsede arvu tuleb vähendada, kui loomadel esineb sotsiaalseid konflikte või kui osa loomi ei pääse sööma. Karja suurust ja hierarhiat on inimesel võimatu mõista. Siiski on võimalik inimesel eristada olukordi, kus loomal ei ole karjas hea ja sellisel juhul tuleb loomade arvu karjas vähendada. Kui esineb sotsiaalset konflikti, tuleb hinnata, kas tegemist on loomast tingitud iseärasustega (loomade iseloomud on erinevad) ja proovida hinnata, milliste loomadega konfliktne loom sobitub ning võimalusel nad eraldi grupeerida. Üldine viis, kuidas aru saada, et kari on liiga suur ja võib sotsiaalselt mitte sobituda, on olukord, kus loomi mahub sööma näiteks 70, aga teatud rühma ei lubata söödaküna juurde. Selline olukord viitab liiga suurele rühmale ja sellisel juhul tuleb karjast eraldada väiksem rühm, et tagada nende loomade heaolu.

Eelnõu punktis 17 asendatakse § 8 lõikes 3 sõna „viivitamata“ ja täpsustatakse, et pügamisel tekkinud haav desinfitseeritakse vahetult pärast pügamist. Lamba pügamisel võib vigastusi ette tulla, aga pügamiseks on lammas tihti fikseeritud ning praktikas fikseerimist ei katkestata. On oluline, et vigastustele pööratakse tähelepanu ja haavad desinfitseeritakse, aga see võib toimuda ka vahetult pärast looma pügamist, kui loom vabastatakse fikseeritud asendist ning hinnatakse, kas tal on vigastusi, mis vajavad desinfitseerimist.

Eelnõu punktides 18 ja 19 laiendatakse §-s 9 sätestatud kitse lüpsmist käsitleva nõude kohaldamisala ka lamba lüpsmisele. Eestis tegutsevad piimalamba pidajad ja ka lamba puhul tuleb tagada tema lüpsmine vähemalt üks kord päevas ning vajaduse korral sagedamini. Seoses sellega sõnastatakse uuesti § 9 pealkiri ning täiendatakse § 9 teksti, et edaspidi kohaldada nõuet ka lamba lüpsmisele.

Eelnõu punktis 20 jäetakse § 10 lõikest 4 välja sõnad „sellist tõugu“ ning lisatakse loetellu ka kits, et edaspidi kohaldada nõuet samuti kitsedele. Arvestades seda, et meil on palju segatõugu loomi, on kohane laiendada nõuet loomadele üldiselt, kes on harjunud poegima väljas. Kuigi kitsed poegivad reeglina siseruumis, võib juhtuda, et poegimine toimub siiski karjamaal, ja sellisel juhul peab olema see loom harjunud ja kohanenud karjamaal valitsevate keskkonna- ja ilmastikuoludega.

Eelnõu punktis 21 jäetakse§ 11 lõikest 2 välja lauseosa, mille kohaselt karjamaale viiv tee peab olema sellise pinnakattega, mis ei määri looma. Samuti jäetakse sättest välja teine lause, mis kohustab karjatee ääre hoidma vaba takjatest ja ohakatest, et vältida villa saastumist. Lamba määrdumist karjamaale viival teel ei ole alati võimalik vältida. Kuigi lamba villa saastumist peaks loomapidaja proovima vältida, ei ole kitsas taimede loetelu ja selline nõue praktikas asjakohane. Muudetud § 11 lõike 2 kohaselt peab karjamaale viiv tee olema lambale ja kitsele turvaline. See tähendab, et nimetatud tee peab olema selline, et sellel liikudes ei ohustataks lamba või kitse tervist ega põhjustataks talle vigastusi.

Eelnõu punktis 22 täiendatakse § 11 lõikega 3^1, milles sätestatakse nõue, et väliaediku piiretes ei tohi kasutada selliste avadega võrku, millesse lamba või kitse pea võib kinni jääda. Kehtivas määruses asub samasisuline nõue § 4 lõikes 5, mis eelnõu kohaselt on kavandatud kehtetuks

tunnistada. Kuna nõuded väliaediku piiretele seonduvad loomade karjatamisega, siis on sobivam kõnealune norm sätestada §-s 11.

Eelnõu punktis 23 jäetakse § 11 lõikest 4 välja teine lause, mis lubab elektripiitsa kasutamise teatud juhul. Kehtiva määruse kohaselt võib elektripiitsa ajamisel kasutada vaid täiskasvanud mittetiine looma puhul. Elektripiitsa kasutamine keelatakse eelnõus kavandatud § 3 lõikega 6.

Eelnõu punktis 24 täiendatakse § 11 lõigetega 8 ja 9, mis hõlmavad väliaediku piiret ja okastraadi kasutamist. Loomapidaja kohustus on kaitsta väliaedikus peetavaid loomi kiskja rünnakute eest. Arvestades kiskjarünnakute rohkust ja erinevate kaitsemeetmete tõhusust, on edaspidi lubatud ka okastraadi kasutamine väliaediku piiretes alates kõrgusest, kus on kindlasti välistatud lamba või kitse kokkupuutumine okastraadiga ja vigastumine selle tõttu. Loomapidaja peab hoolikalt kaaluma vastavalt enda väliaediku asukohale, suurusele ja võimalustele erinevate kaitsemeetmete ohutust karjaloomadele, kaitse efektiivsust ja võimalusel on soovituslik kasutada okastraati näiteks eraldi kaitseaedikus. Kui see pole siiski võimalik, võib aeda kõrgemaks ehitada ja selles piires kasutada okastraati. Täpsem kõrgus sõltub loomaliigist ja kitsede puhul tuleb kindlasti arvestada sellega, et kahele jalale tõustes võib nende keha kõrgus olla oluliselt kõrgem, kui neljal jalal seistes.

Eelnõu punktis 25 muudetakse § 12 lõikeid 1 ja 2, millega kohustatakse loomapidajat tagama lambale ja kitsele ligipääsu söödale ja puhtale joogiveele ning täpsustatakse nõudeid lamba ja kitse söötmisele. Lambale ja kitsele, sõltumata east, peab olema igal hetkel saadaval nii sööt kui ka puhas joogivesi, millele tuleb tagada ligipääs. Ligipääs peab olema tagatud igas mõõdus loomadele kui ka loomale sõltumata tema hierarhilisest positsioonist karjas.

Paragrahvi 12 lõikes 2 täpsustatakse nõudeid lamba ja kitse söötmisele. Uues sõnastuses rõhutatakse, et sööt peab olema täisväärtuslik ning vastama looma vanusele ning seda peab olema piisavas koguses – erinevas eas loomade söödaratsioon ja sööda kogus on erinevad. Lõiget täiendatakse nõudega, et looma söödaratsiooni muudetakse vastavalt tema füsioloogilisele seisundile ja ealistele iseärasustele. Täiendava nõude eesmärk on tagada erinevas eluetapis loomale piisavalt toitaineid. Näiteks jäära ja imetava ute toitaineline vajadus erineb märkimisväärselt. Loomapidaja peab tagama loomale tasakaalus söödaratsiooni. Seda on oluline täpsustada, sest piisav kogus ükskõik millist sööta ei taga alati loomale täiendatud lisatoitaineid erinevas eluperioodis. Viimane lause kohustab loomapidajat tagama lambale ja kitsele ligipääsu mineraalainetele, nagu näiteks kaltsium, fosfor, magneesium, mis on loomale eluliselt tähtsad, aga mida karjamaarohust piisavalt ei pruugi saada. Selleks kasutatakse tänapäeval erinevaid lisasöötasid, mineraallisand-söötasid või lakukivi, millest viimase kahe tarbimise otsustab loom ise.

Eelnõu punktis 26 tunnistatakse § 12 lõige 3 kehtetuks, sest selles lõikes sätestatud nõuded on ajakohastatud kujul tagatud eelnõuga kavandatud § 12 lõigetes 1 ja 2.

Eelnõu punktis 27 täiendatakse paragrahv 12 lõike 4 sõnastust, et tagada looma söötmiseks ja jootmiseks kasutatavate vahendite ohutus loomadele. Kasutatavad vahendid, asudes loomast kõrgemal, peavad olema kinnitatud nii, et oleks välistatud looma vigastamine ning nende servad ei tohiks looma vigastada.

Eelnõu punktis 28 täpsustatakse § 13 lõike 2 sõnastust. Lõikes 2 täpsustatakse tingimusi, mille korral on kohustuslik tallele tagada piim või piimaasendaja. Lähtuvalt ELKL-i konsulentide ja

veterinaararstide arvamusest, kes tegelevad Eestis lammaste ja kitsedega, on leitud, et kõige olulisem on, et alla 10 kg kaaluv tall peab saama kindlasti piima või piimaasendajat.

Lammaste ja kitsede puhul on noorlooma emast või ammest võõrutamine ja piima või piimaasendaja andmise lõpetamine väga varieeruv ja sõltub nii looma tõust ja konkreetsest isendist kui ka sellest, mitu ja millist järglast loomal on. Sellest tulenevalt on keeruline sätestada konkreetne aeg, millal seda tegema peaks, sest soovitused on erinevad. Vastavalt Iiri nõustamiskeskuse Teagasc ja Briti lambakasvatajate ühendusele (*National Sheep Association – NSA)*, millest juhinduvad Eesti lambakasvatajad, peaks andma talledele piima vähemalt seni, kuni nad on saavutanud 2.5-kordse sünnikaalu.[14] See on samade andmete kohaselt 9–10 kg. Edukas ja õigel ajal võõrutamine emast või piimast on väga oluline terveks looma edasiseks eluks, mõjutades nii immuunsüsteemi, kui ka andes aega seedetrakti ja teiste organite kohanemiseks teistsuguse söödaga. Seda teavad ka lamba- ja kitsekasvatajad, kellele loomade tervis ja heaolu on esmatähtis, sest muuhulgas tagab see ka nende sissetuleku. Seetõttu ei ole põhjust eeldada, et loomapidaja ei võõrutaks lamba- ja kitsetalle looma jaoks parimal hetkel ning võõrutamist on sobilik reguleerida nii vähe, kui vajalik.

Eelnõu punktiga 29 tunnistatakse § 13 lõige 4 kehtetuks. Nõuded sobivale söödale on sätestatud eelnõuga kavandatud §-s 12 ning tallele piima või piimaasendaja andmine eelnõuga kavandatud § 13 lõikes 2.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõus tehtavad muudatused ei ole otseselt seotud Euroopa Liidu õigusega. Muudatused on kooskõlas põllumajandusloomade kaitse Euroopa konventsiooni (EÜT L 323, 17.11.1978, lk 14–22) ja nõukogu direktiiviga 98/58/EÜ, mis käsitleb põllumajandusloomade kaitset (EÜT L 221, 08.08.1998, lk 23–27).

4. Määruse mõjud

Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri" § 46 lõikes 1 loetletud mõju valdkondadest ei kaasne kavandatud muudatustega otseseid ja olulisi sotsiaalseid, sealhulgas demograafilisi mõjusid, mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele, regionaalarengule ega riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Määruse kehtestamisega kaasneb väheoluline mõju majandusele ning väheoluline mõju elu- ja looduskeskkonnale.

4.1 Mõju valdkond: majanduslikud mõjud

Mõju sihtrühm: lamba- ja kitsekasvatajad. ELKL-i kodulehel 26. veebruaril 2024 avaldatud artikli alusel oli 20. veebruari seisuga Eestis lambakasvatajaid 1568 ning kitsepidajaid 445[15].

[14] ; Source: Volac Animal Nutrition Research & Development / Teagasc (The Irish Agriculture and Food Development Authority).Details: The strict baseline rules—weaning at 35 days, verifying a solid feed intake of 250g/day for 3 to 10 consecutive days, and ensuring lambs reach 2.5 times their birth weight (approx. 9–10 kg)—are the standardized baseline outcomes of Volac's long-term artificial rearing trials. These guidelines are widely published and endorsed in joint extension publications by Teagasc and the National Sheep Association (NSA).

[15] https://lammas.ee/eesti-lammaste-arv-on-vahenenud-drastiliselt/

Kaasnev mõju: eelnõus kavandatud muudatused aitavad lahendada määruse rakendamisel ilmnenud probleeme ja parandada nõuete õigusselgust. Eelnõus sätestatud muudatused hõlbustavad lamba- ja kitsekasvataja igapäevaseid tegevusi ja vähendavad seeläbi halduskoormust. Majanduslik mõju on siiski väheoluline, sest määrus ei mõjuta oluliselt loomapidajate kohustusi. Muudatused vähendavad ebamõistlikke nõudeid ja viivad nõuded paremasse vastavusse praktikas toimuvaga. Selgemad, aga paindlikumad sätted võimaldavad paremat loomakasvatust vastavalt kahe loomaliigi eriilmelisusele: piima-, liha-, villaloomad. Lambad ja kitsed on oma olemuselt väga erinevad loomad ja uues sõnastuses määrus peaks tagama looma heaolu, võimaldades siiski paindlikkust vastavalt looma kasvatamise eesmärgile.

Looma heaolu seisukohast on määrusel samuti suur mõju. Määruse muudatused võimaldavad loomapidajal teha kiiremaid otsuseid enda kariloomade tervislikku seisundit hinnates, arvestades veterinaararstide kättesaadavust. Lamba- ja kitsepidajate karjad on piisavalt väiksed, et olla hästi kursis erinevate loomadega ning arvestades majanduse- ja loomakasvatuse hetkeolukorda, ei ole põhjust arvata, et loomaomanik ei võtaks ette kõiki meetmeid, et tagada enda loomapidamise jätkusuutlikkus ja loomade tervis ning heaolu. Haigestunud looma heaolu tõstab ka nõue, mida paljud juba järgivad, et eraldada loom põhikarjast aedikusse, mis asub karja tajumisulatuses. Isolatsiooni vältimine ei tekita täiendavat stressi, võimaldades siiski paranemise ajaks piisav eraldatus. Elektripiitsa kasutamise keelamine annab selge signaali, et tegemist on aegunud praktikaga ja see on looma heaolu kahjustav. Loomade heaolu toetab veel rühmasuuruste kaotamine ning nõue, mis kohustab loomapidajat rühmas olevate loomade arvu vähendama konfliktide korral või juhul, kui on loomi, kes ei pääse sööma. Kehtestatakse täpsemad nõuded söödale vastavalt looma vanusele ja füsioloogilisele seisundile ning tehakse kohustuslikuks ligipääs mineraalainetele. Kuigi tegemist on elementaarsete vajaduste täitmisega, võimaldab selgesõnaline nõue määruses teha ettekirjutusi olukorras, kus need vajadused on täitmata.

4.2 Mõju valdkond: mõju elu- ja looduskeskkonnale

Mõju sihtrühm: lamba- ja kitsekasvatajad

Kaasnev mõju: lambad ja kitsed on olulised mitte ainult loomakasvatuseks, vaid ka looduslike koosluste hoidjatena kui ka karjamaade väetajatena, millest on tingitud võimalik mõju elu- ja looduskeskkonnale kui ka maa- ja rannapiirkondadele. Loomapidajalt karjamaale viivate tee nõuete kohustuse eemaldamine võib aidata kaasa erinevate taimede seemnete levikule kui ka vähendab loomapidaja kohustusi. Väliaediku piiramine okastraadiga karjaloomale ohutus kõrguses võib olla üks meetmetest, kuidas kaitstakse karja hundirünnakute eest ning loodetavasti julgustab see loomi karjatama, mis omakorda aitab karjamaad väetada ja hoida korras näiteks loopealset ehk alvarit, kus pinnasetüübi eripärast veiste karjatamine lubatud ei ole.

Mõju olulisus: mõju on pigem väheoluline, arvestades lamba- ja kitsekasvatajate ning nende peetavate loomade arvu.

On keeruline hinnata, kas see määrus võiks tõsta Eestis peetavate lammaste ja kitsede hulka, millel võiks olla suuremad mõjud tarbimisele, majandusele ja regionaalarengule, seega on määruse kogumõju väike.

Eelnimetatud mõjude ulatus, sagedus ja ebasoovitava mõju avaldumise risk on väike. Kuna määruse rakendamisega eeldatavasti ei kaasne olulisi mõjusid, ei ole vajadust koostada

Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri" § 65 lõike 2 kohast mõjude analüüsi aruannet.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine ei too kaasa lisategevusi ega -kulutusi riigieelarve vahenditest, samuti ei kaasne määruse rakendamisega tulusid.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu väljatöötamisel kaasatud Eesti lamba- ja kitsekasvatajate nimekiri koos informatsiooniga külastuse kuupäeva kohta on leitav tabelis 1.

Tabel 1 Eesti lamba- ja kitsekasvatajad, kellega eelnõud koostades tehti pakkumine külastuseks ja määruse aruteluks

Kirja saaja	**Tegevusala**	**Vastus kirjale**	**Külastuse kuupäev**
Katrin Tähepõld	Eesti Maaülikool, ELKL konsulent	Jah, osales ELKL-i esindajana viimasel arutelul	-
Rõõmu Talu, Ants Kuks	Eesti Maaülikool, dorperi tõug, lihalammas	Ei vastanud	-
Eesti Tõulammaste Aretusühing		Ei vastanud	-
Kihnu Maalamba Kasvatajate Selts		Vastas Anneli Ärmpalu-Idvand kirjalike ettepanekutega, mida on määruse välja töötamisel arvestatud	-
Männiku Piimalambad OÜ	ida-friisi tõugu piimalambad, mahetalu (väike piimalamba pidaja)	Jah	18.05.2026
Lepaniidi Mahetalu	Lambad (tekseli-segu) ja kitsed (segu)– vill, liha, piim, nahad; mahetalu, väiketootja ja enda tapamaja	Jah	30.04.2026
Andri-Peedo Talu	*Thüringer Waldziege* piimakitsed (suurem piimakitse farm)	Jah	29.04.2026
Hõbeda kitsefarm	rootsi maatõug, anglo-nubian (väiksem piimakitse farm)	Jah	28.04.2026

Lahemaa maalammas	eesti maalammas (villalammas)	Jah	14.04.2026
Rehekivi OÜ	teksel ja eesti valgepealine lammas	Ei vastanud	-
Viinamärdi Talu OÜ	lacaune tõugu piimalambad (suurem piimalamba farm)	Jah	28.05.2026

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi EIS kaudu kooskõlastamiseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ning Kliimaministeeriumile.

Samuti edastatakse eelnõu arvamuse avaldamiseks Põllumajandus- ja Toiduametile, Eesti Maaülikoolile, Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidule, Eesti Tõulammaste Aretusühingule, Kihnu Maalamba Kasvatajate Seltsile, Eesti Põllumajandus- ja Kaubanduskojale, Eesti Loomaarstide Kojale, MTÜ-le Eesti Loomakaitse Selts, MTÜ-le Eestimaa Loomakaitse Liit.

Kuna eelnõu sisaldab toote nõuetele vastavuse seaduse tähenduses tehnilisi norme, teavitatakse sama seaduse § 43 lõike 1 kohaselt sellistest normidest Euroopa Komisjoni ja Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriike. Vabariigi Valitsuse 29. septembri 2010. a määruse nr 140 „Kavandatavast tehnilisest normist, infoühiskonna teenusele kehtestatavast nõudest ja teenuse osutamise nõudest teavitamise kord ning teavitamist koordineeriva asutuse määramine“ § 3 lõike 1 kohaselt on Eesti Vabariigis teavitamist koordineerivaks asutuseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Eelnõu edastatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile edasiseks menetlemiseks.